

## บทที่ 2

### ลักษณะทั่วไปของกิ่งอำเภอเปือยน้อย

กิ่งอำเภอเปือยน้อย เป็นเมืองที่เก่าแก่เมืองหนึ่งมีอายุมานานเกือบ 2000 ปี มีโบราณสถานเป็นที่รู้จักกันทั่วไปคือ "ปรางค์กู่ทอง" และสิ่งแกะสลักจากศิลามากมาย ซึ่งกรมศิลปากรพิสูจน์แล้วว่าเป็นการก่อสร้างสมัยเดียวกันกับ "ปราสาทหินพิมาย" จึงจะได้อธิบายเกี่ยวกับสภาพทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม การปกครอง ดังต่อไปนี้.-

#### 1. สภาพทางภูมิศาสตร์

ที่ตั้ง : กิ่งอำเภอเปือยน้อย เป็นกิ่งอำเภอหนึ่งในจังหวัดขอนแก่น อยู่ห่างจากจังหวัดขอนแก่น 79 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอต่าง ๆ และจังหวัดต่าง ๆ ดังนี้.-

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น และอำเภอ  
บรบือ จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น

กิ่งอำเภอเปือยน้อย มีพื้นที่ 172 ตารางกิโลเมตร มีรูปร่าง  
ลักษณะคล้ายรูปสามเหลี่ยม

ลักษณะภูมิประเทศ : สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นทุ่งนาสลับป่าโปร่ง มีแหล่งน้ำขนาดเล็กใหญ่ที่มีน้ำขังตลอดปี 3-4 แห่ง สภาพทั่วไปแห้งแล้ง และขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง สภาพของดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย

แหล่งน้ำ : แหล่งน้ำที่ใช้ในการบริโภคและอุปโภคอยู่ในเกณฑ์  
ต่ำ บ้านวังม่วง เปือยน้อย สระแก้ว มีแหล่งน้ำใหญ่ที่มีน้ำชั่งตลอดปี ที่บ้านวังม่วงมี  
อ่างเก็บน้ำที่ใช้ในการเกษตรกรรม แต่ใช้บริการได้เพียงเล็กน้อย ส่วนบ้านขามโคม  
ไม่มีแหล่งน้ำเลย

## 2. สภาพทางเศรษฐกิจ

2.1 การเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก ซึ่งมีเนื้อที่การเกษตรจำนวน 67,116 ไร่ ไร่ ไร่ และ  
อาศัยน้ำฝนในการทำนา อาชีพทำนาคิดเป็นร้อยละ 94 ไร่ ไร่ เช่นไร่น้ำสาปะหลัง  
ร้อยละ 90 ไร่ ไร่ ร้อยละ 50 อาชีพค้าขายค้าที่สุกร้อยละ 1.5<sup>1</sup> ประชาชนมีฐานะ  
ความเป็นอยู่ ไร่ ไร่ ปานกลาง และค่อนข้างจะยากจน สภาพดินฟ้าอากาศฝนไม่คง  
ต้องตามฤดูกาล ทำให้ประชาชนมีอาชีพรับจ้างเป็นอาชีพรอง

2.2 การเลี้ยงสัตว์ ส่วนใหญ่ได้แก่ โค กระบือ เลี้ยงไว้ใช้  
แรงงาน เลี้ยงแล้วครอบครัวยังประมาณ 3-4 ตัว รองลงมาได้แก่ สุกร เป็ด ไก่  
เลี้ยงไว้สำหรับเป็นอาหาร ยังไม่มีการตั้งฟาร์มเลี้ยงสัตว์ สัตว์อีกชนิดหนึ่งคือ ม้า  
ซึ่งประชาชนเลี้ยงไว้สำหรับลากรถไถงานภายในครอบครัว

2.3 การประมง การเลี้ยงสัตว์น้ำเพื่อการประมงยังไม่มี มีปลา  
น้ำจืดได้มาจากห้วย หนอง คลอง บึงเล็ก ๆ ตามทุ่งนาในช่วงการทำนาเท่านั้น  
ปัจจุบันกิ่งอำเภอนี้มีโครงการประมงหมู่บ้าน ตำบลละ 1 แห่ง การพัฒนาพื้นที่ยากจน  
ในปีงบประมาณ 2525 กิ่งอำเภอได้รับพันธุ์ปลาแจกจ่ายแก่ราษฎรตามตำบลและ  
หมู่บ้านต่าง ๆ รวม 20 แห่ง จำนวนพันธุ์ปลาที่ปล่อยมีจำนวน 62,200 ตัว<sup>2</sup>

<sup>1</sup> สานึก สมมิตร และคณะ, "รายงานการวิจัยโครงการวิจัยและวางแผน  
เพื่อพัฒนาการศึกษา จังหวัดขอนแก่น พ.ศ. 2524-2528,"  
(ขอนแก่น, ม.ป.ป.), หน้า 20.

<sup>2</sup> นางลำ ลำทิพย์ "ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและปัญหาต่าง ๆ ของกิ่งอำเภอบึง  
เปือยน้อย จังหวัดขอนแก่น พ.ศ. 2525," หน้า 4. (อัคราเนาว)

2.4 การอุตสาหกรรม ยังไม่มีโรงงานที่จะทำการอุตสาหกรรมหลัก นอกจากมีโรงสีข้าวขนาดเล็ก ทำการสีข้าวเพื่อบริโภคภายในแต่ละหมู่บ้านของตน มีโรงสีขนาดเล็กจำนวน 26 แห่ง

2.5 การสหกรณ์ ในกิ่งอำเภอเปือยน้อย มีกลุ่มสหกรณ์การเกษตรในตำบลต่าง ๆ จำนวน 12 กลุ่ม มีสมาชิกจำนวน 306 คน ในปีหนึ่ง ๆ มีเงินทุนเวียนประมาณปีละ 350,000 บาท

### 3. สภาพทางสังคม

3.1 ประชากร ประชากรรวมทั้งสิ้น 17,665 คน เป็นชาย 8,714 คน หญิง 8,951 คน<sup>1</sup>

3.2 ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน การตั้งบ้านเรือนของประชากรส่วนใหญ่อยู่กันเป็นกลุ่มตามที่ดอน เพื่อป้องกันอุทกภัย แต่มีประชากรส่วนน้อยที่ตั้งบ้านเรือนกระจัดกระจายอยู่ตามไร่นาของตนเอง เพราะประกอบอาชีพทำไร่

3.3 การคมนาคม มีทางหลวงแผ่นดินจากอำเภอบ้านไผ่ ถึงกิ่งอำเภอเปือยน้อย เป็นระยะทาง 35 กิโลเมตร ถนนลาดยางยาว 12 กิโลเมตร และอีก 23 กิโลเมตรเป็นถนนลูกรัง สภาพถนนใช้ได้ทุกฤดูกาล นอกจากนี้ได้มีทางหลวงจังหวัดถึงอำเภอเปือยน้อย ซึ่งใช้ไคยทางฤดูกาล เชื่อมอำเภอหนองสองห้อง 36 กิโลเมตร เชื่อมอำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม 20 กิโลเมตร และเชื่อมอำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ 48 กิโลเมตร

สภาพถนนทั่วไปภายในอำเภอ ใช้เชื่อมระหว่างหมู่บ้านกับตำบล และอำเภอเป็นถนนลูกรังชั้นเลว ร้อยละ 50 อีกร้อยละ 10 เป็นถนนดิน ถนน

---

<sup>1</sup>เรื่องเดียวกัน, หน้า 3.

ทั้งสองประเภทนี้ใช้ไคบังถูกลาด สำหรับการติดทอภายในอำเภอ และหมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 55<sup>1</sup>

การไ้ชยานพาหนะ มีรถประจำทางวิ่งระหว่างอำเภอกับจังหวัดเป็นประจำ นอกจากนี้ใช้รถจักรยานยนต์ จักรยานสองล้อ และใช้รถม้าเป็นส่วนใหญ่

3.4 ภาษาและศาสนา ประชาชนพูดภาษาท้องถิ่น (ภาษาไทยอีสาน) และนับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 100.0 มีวัด 2 แห่ง สำนักสงฆ์ 22 แห่ง

3.5 การศึกษา จังหวัดบึงกาฬมีโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ 15 โรงเรียน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ :-

1. กลุ่มเปือยน้อย สระแก้ว มี 5 โรงเรียน
2. กลุ่มวังม่วง มี 5 โรงเรียน
3. กลุ่มขามป้อม มี 5 โรงเรียน

มีโรงเรียนมัธยมสังกัดกรมสามัญศึกษา 1 แห่ง คือ โรงเรียนเปือยน้อยศึกษา เปิดสอนถึงชั้นมัธยมปีที่ 3 มีโรงเรียนผู้ใหญ่สังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน 1 แห่ง ได้แก่โรงเรียนผู้ใหญ่ชุมชนบ้านหัวแก้ว เปิดสอนระดับ 3 และระดับ 4

ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน โดยทั่วไปประชาชนนิยมใช้บริการอยู่ในเขตบ้านกลาง คิดเป็นร้อยละ 60 แต่บ้านเปือยน้อย สระแก้ว ใช้บริการอยู่ในเขตที่ถึงร้อยละ 80 บ้านวังม่วงใช้บริการอยู่ในเขตที่ค่อนข้างต่ำเพียงร้อยละ 40<sup>2</sup>

---

<sup>1</sup>สำนัก สนิศร และคณะ, "รายงานการวิจัยโครงการวิจัยและวางแผนเพื่อพัฒนาการศึกษา อ.เปือยน้อย จังหวัดขอนแก่น พ.ศ.2524-2528," หน้า 20.

<sup>2</sup>เรื่องเดียวกัน, หน้า 23.

3.6 บริการไฟฟ้า มีบริการไฟฟ้าเพียง 5 หมู่บ้าน ตั้งแต่วันที่ 6 มกราคม 2525

3.7 การสาธารณสุข กิ่งอำเภอมีสถานอนามัยเพียง 3 แห่ง เมื่อประชาชนเจ็บป่วยจะไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลอำเภอบ้านไผ่ และไปจังหวัดขอนแก่นเป็นส่วนมาก

4. สภาพการปกครอง กิ่งอำเภอเปือยน้อย เดิมเป็นตำบลหนึ่งขึ้นกับอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ต่อมากระทรวงมหาดไทย ได้ยกฐานะขึ้นเป็นกิ่งอำเภอเปือยน้อย ซึ่งขึ้นตรงต่อจังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2520 มีหัวหน้ากิ่งเทียบเท่านายอำเภอเป็นผู้ปกครองบังคับบัญชาสูงสุด การปกครองแบ่งได้ดังนี้.-

4.1 การบริหารส่วนภูมิภาค แบ่งการปกครองออกเป็น 4 ตำบล 28 หมู่บ้าน ได้แก่.-

1. ตำบลเปือยน้อย มี 6 หมู่บ้าน ได้แก่ คอนนาโน หมู่ที่ 6 ขอนแก่นน้อย หมู่ที่ 5 เปือยน้อยหมู่ที่ 2 หัวฝายหมู่ที่ 3 โนนเตลื่อ หมู่ที่ 4 และหัวขัว หมู่ที่ 1

2. ตำบลสระแก้ว มี 6 หมู่บ้าน ได้แก่ โลกสว่าง หมู่ที่ 6 แกะคอ หมู่ที่ 3 นาเสียว หมู่ที่ 5 หบองบัวน้อย หมู่ที่ 4 สระแก้ว หมู่ที่ 1 และวังหิน หมู่ที่ 2

3. ตำบลวังม่วง มี 7 หมู่บ้าน ได้แก่ ห้วยโป่ง หมู่ที่ 5 โนนสว่าง หมู่ที่ 4 ห้วยแร่ หมู่ที่ 3 ห้วยแร่ หมู่ที่ 7 วังม่วง หมู่ที่ 1 วังม่วง หมู่ที่ 2 และโสกนาถ หมู่ที่ 6

4. ตำบลขามป้อม มี 9 หมู่บ้านได้แก่ นาเสถียร หมู่ที่ 8  
หินฮาว หมู่ที่ 7 ส้มป่อยน้อย หมู่ที่ 3 ส้มป่อยใหญ่ หมู่ที่ 2 ขามป้อม หมู่ที่ 1  
วังปือ หมู่ที่ 4 วังปือ หมู่ที่ 9 ทนงโก หมู่ที่ 6 และ ทนงนกเขียน หมู่ที่ 5

4.2 การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ยังไม่มีการยกฐานะท้องถิ่นของ  
กิ่งอำเภอขึ้นเป็นสุขาภิบาล แต่มีสภาตำบล 4 แห่ง ได้แก่ สภาตำบลเปือยน้อย  
สภาตำบลสระแก้ว สภาตำบลวังม่วง และ สภาตำบลขามป้อม